

Türk dünyasından qonaqlarımız

Bir bütövün parçası – Kərkük

Müsaibimiz böyük Azərbaycan sevdalısı Şəmsəddin Kuzəçidir

Ruhumuzun, könlümüzün işıqlı guşələrində qərar tutmuş yurdlardan biri də hər zaman bizə doğma olan İraq–Kərkük elləridir. Bu barədə düşünəndə öncə Nəsimi və Füzulini xatırlayırıq. Sonra digər aydınlarımız yada düşür. Çağdaş iraqılı soydaşlarımızdan biri də Dünya İletişimçiləri Birliyinin qurucusu və rəhbəri, İraq–Türkman Jurnalistləri Cəmiyyətinin sədri, “Kərkük” qəzetinin sahibi və baş redaktoru Şəmsəddin Kuzəçidir.

mədəniyyətinə, folklorına böyük xidmətlər göstəriblər. Biz onlardan ilham alaraq yola davam edirik.

Söhbətin bu yerində mən xatırladım ki, Şəmsəddin Kuzəçi özü də gözəl şairdir və bir şeirindən misal çəkdim... Qonağımız təşəkkür edərək dedi:

– Bizdə İraq ədəbiyyatlarının bir neçə qurumu, məsələn, Yazarlar Birliyinin türkman ofisi var və 300-ə yaxın üzvü birləşdirir. Hər kəs – ərəbcə də, türkmanca da yazanlar üzv olub qeydiyyatdan keçirlər. İraq səviyyəsində müxtəlif tədbirlər icra edirlər. Ayda bir dəfə Bağdada gəlib-gedirlər, Füzuli adına türkçə şeir festivalları keçirilir. Kərkükdə isə ədəbiyyatımız yalnız 2003-cü ildən sonra bir az rahat nəfəs aldı. Ona qədər məfkurəçi şeirlər, milli xoyratlar yazır, gizli mesajlar verirdik. Fikrimizi açıq söyləyə bilmirdik. Məsələn, 1993-cü ildə bir toyda 3 şeir oxudum və mənə 3 ay nəzarətdə saxladılar. Belə misralar vardı:

**Kul qalxdı, izi qaldı,
Yazılmış yazı qaldı.
Əl qaldırın Allaha,
Zalımın azı qaldı.**

Deyirdilər ki, bu şeir siyasidir, Səddam Hüseyn nəzərdə tutulur və s. 2003-cü ilə qədər belə çətinliyimiz olurdu, sonra isə hər şey dəyişdi. Rahat istədiyimizi yaza bilirik. İraq-türkman ədəbiyyatları birliyi var. Müxtəlif dərgi və jurnallar çıxmışa başladı. Bu yolda Azərbaycan və Türkiyə Türk dünyasının öndər ölkələridir. Bir zəncirin önəmli baş halqaları bu iki ölkədir.

Bizim də ədəbiyyatımız zəngindir, önəmli yazarlarımız var. Amma yazdıqlarımızı müəyyən qədər Azərbaycan, Türkiyə, Balkanlar, Kosova bilsə də, qırğız, qazax elləri xəbərsizdir. Türk ölkələrinin niyə ortaqlıq dili olmasın ki? Bizim də ədəbiyyatımızda Çingiz Aytmatov kimi yazarlarımız olub. Ustad Əta Tərzibaşı, Əbdüləlif Bəndəroğlu güclü əsərlər qoyublar ortalığa. Çağdaşlarımız arasında Salah Növrəs, Nəsim Əlibir kimi şairlər, yazarlar var. Lakin biz ərəb əlifbasında yazmışıq deyə, çoxları tanımır. Gənclər bu yöndə daha çox çalışmalıdırlar. Azərbaycanda mənimlə işbirliyi edən Əkbər Qoşalı, Rəsmiyyə Sabir, Elçin İsgəndərzadə, Şəlalə Ana və digərləri var. Ümidim odur ki, bizdən sonra gələn nəsillər də Kərkükü tanıyıb sevecəklər.

Mən gələcək nəsillər üçün kitablarını Türkiyə türkcəsində, eləcə də Azərbaycan türkcəsində yazmışam. Qoy, öz dillərində oxuya bilsinlər. Görsünlər ki, İraq türkmanları da ulu öndərin dediyi bütövün parçalarıdır. Yeri gəlmişkən, “İraq mətbuat tarixi” kitabım ərəbcə, türkçə, ingiliscə və azərbaycanca olmaqla – 4 dildə çap edilib. Azərbaycan dilinə gənc qəzet yazarı Əfsanə Qıpcıq tərcümə edib, sizin qəzetin baş redaktoru Əflatun Amaşov kitabına ön söz yazıb. Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsi bu kitabımı ingilis dilinə tərcümə etdi.

Söhbət zamanı o da qeyd olundu ki, məsafə uzaqlığı ürəkləri ayrı sala bilməz. Azərbaycanla İraq arasında Türkiyə, İran, Suriya var. Qonağımız dedi ki, bu ölkələrin üzərindən əlaqələri daha da genişləndirmək olar. Yeri gəlmişkən, Bakıda Kərkük Mədəniyyəti Mərkəzi yaradılsa, yaxşı olar. Bir zaman Nizami Gəncəvi Muzeyində İraq Ədəbiyyatı Mədəniyyəti Muzeyinin zalı açılmışdı, amma təəssüf ki, sonra nədənsə bağlandı. Bakıdakı parkların birinə Kərkük adı verilib, mədəniyyət mərkəzləri Kərküklə bağlı kitablar çap edir, seminarlar keçirə bilər.

Kərküklü tələbələrin Azərbaycanda magistraturada, doktoranturada təhsil almaları ortaqlıq mədəniyyətimizə töhfə verəcək. Həmin tələbələr həm də İraq türkmanlarının təmsilçiləri kimi öz ədəbiyyatlarını, mədəniyyətlərini təmsil edəçəklər. 2000-ci ildə Şəmsəddin Kuzəçi ilə bərabər, 15 nəfər kərküklü AYB-yə fəxri üzv qəbul olunub. Deməli, əlaqələrin güclənməsi baxımından Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, diaspor qurumlarının, mətbuatın da üzünə çox iş düşür. Kərkükdə onlarla qəzet çıxır, amma oradan hələ heç bir jurnalist Şuşanı ziyarətə dəvət edilməyib...

Nəhayət, qeyd edək ki, bu sıradan umacaqların olması təbiidir. Çünki məram soydaşları daimi olaraq bir araya gətirməkdir.

Əli NƏCƏFXANLI, “Xalq qəzeti”

Bakıya hər gəlişi ilə buradakı çoxsaylı dostlarını sevindiren Şəmsəddin Kuzəçinin indiyədək nəşr olunmuş 66 kitabının 10-u Azərbaycanda işıq üzü görüb. Həmin nəşrlərdən 3-nü – bu il çıxmış “Azərbaycan məqalələri” (I), özünün haqqında yazılan əsərlərdən ibarət “Azərbaycan sevdalısı” və “İraqın mətbuat tarixi” kitablarını görüşümüz zamanı dəyərli qonağımız bizə hədiyyə etdi.

Həmkarım Tahir Aydınoglu ilə bərabər söhbət etdiyimiz Şəmsəddin bəyə ilk sualımız iraqılı soydaşlarımızın tarixi, ilkin ədəbi nümunələri barədə oldu. Cavabında bildirdi ki, ümummilli lider Heydər Əliyev Quzey və Güney azərbaycanlıları ilə İraq türkmanlarını bir bütövün parçaları hesab edirdi.

– Biz də İraq azərbaycanlıları olaraq özümüzü həmin bütövün içində görür, ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi yaşatmaq, yaymaq amalına xidmət edirik, – deyərək həmsöhbətimiz sözü davam etdi. – Daha sıx qaynayıb-qarışmalı və böyük Turana doğru yürüməliyik. Bizim soyumuz, kökümüz, dilimiz, mahnılarımız, bayatlarımız eynidir. Hicri tarixi ilə 54-cü, miladi tarixi ilə 674-cü illərdə Orta Asiyadan, Azərbaycandan köç etmişik. Kökümüz bura bağlıdır. Heç bir şifahi dil fərqi yoxdur, ləhcələrimiz, şivələrimiz tam eynidir. Yazı dilimiz isə Türkiyə türkcəsidir. Ona görə ki, Osmanlı İmperatorluğu 400 ilə qədər, 1534–1918-ci illərdə bizi idarə edib. İstər-istəməz neçə-neçə nəslin dili Türkiyə türkcəsi olub. Amma şifahi nitqimiz azərbaycancaadır. Evdə, məktəbdə, iş yerlərində Azərbaycan şivəsində danışıyıq. Bu bizim üçün fəxrdir.

Azərbaycan klassik ədəbiyyatının əsas sütunlarından söz düşüncə Şəmsəddin bəy ilk olaraq İmadəddin Nəsiminin adını çəkdi.

– Hürufi şeyxi Nəsimi Bağdadın 12 kilometrliyində yerləşən Nəsim kəndində də, Suriyanın Hələb şəhərində də yaşayıb. Ərəb-türkman ədəbiyyatının ilk yazılı nümunələri məhz Nəsiminin adı ilə başlayır. Ondan sonra Məhəmməd Füzuli gəlir. Kərkükdə babası ilə birlikdə yaşayıb. Kərkük qalasında indi də evi qalır. Babası dövlət məmuru kimi Kərbəlaya göndərildəndə Füzuli də köçərək uzun müddət orada qalıb. Hər gün həzrəti Hüseynin türbəsinə gedirmiş. Bildiyiniz kimi, öləndə də vəsiyyət edib ki, onu həzrəti Hüseynin məzarının ayağında dəfn etsinlər. Füzulinin məzarı hazırda Kərbəladadır.

– Yeri gəlmişkən, indi Füzulinin məzarı nə vəziyyətdədir?

– Məzarı ziyarət olunur. Təəssüf ki, Səddamın hakimiyyəti dövründə Füzulinin məzarını bağçaya daşıdılar. Oradakı lövhədə yazılıb ki, Füzuli burada uyuyur. Məzarının yerində isə caddə tikdilər. Həzrəti Hüseynin məzarının iç divarında ki xatirə lövhəsi isə qalır. İmamı ziyarət edənlər öncə Füzulinin lövhəsini görürlər. Ancaq istərdik ki, Kərbəlaya Füzulinin heykəli qoyulsun, Füzuli Mədəniyyət Evi olsun. Gümanımız Azərbaycandır.

Söhbətin bu yerində Tahir bəy Azərbaycanın xaricdəki soydaşları-

mızla bağlı bütün məsələlərə həssas yanaşdığını xatırlatdı:

– Ötən ilin noyabrında Səmərqənddə keçirilən Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə Prezident İlham Əliyev dünyanı titrədən bir bəyanat verərək bildirdi ki, 50 milyonluq Azərbaycan türkünün taleyi bizim üçün önəmlidir. Onların dilinin, milli varlığının qorunmasının rəsmi təəssübkeşi Azərbaycandır.

Görüş zamanı unudulmaz soydaşımız, kərküklü Sinan Səidən də adı xatırlandı. Şəmsəddin bəy dedi:

– Bu günlərdə Bakıda iştirak etdiyim Türk Dünyası Ədəbiyyat və Kitab Festivalında gənclər məndən “Sinan Səid kimdir?” – deyərək soruşdular. Cavab verdim ki, Sinan bəy alim-pedaqoq, tərcüməçi, jurnalist və publisist olub. Bağdad radiosunda çalışıb. Sinan Səid 1959–1970-ci illərdə Azərbaycanda yaşayıb. Burada aspiranturada oxuyub, bir azərbaycanlı xanım ilə evlənib, 2 övladı olub. Azərbaycan Radiosunun ərəb dilində verilişlərinin aparıcısı olub. “Ninnə yarım”, yaxud “Evlərinin önü yonca”, “Hər gün axşam olu dallam” və “Qızıl üzük, yaşıl qaş” adlı mahnıları Nərimnə Məmmədova ilə birgə oxuyub.

Amma ondan bir qədər əvvəl Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə və Qasım Qasımlı İraqa gediblər. Qəzənfer Paşayevin bu barədə maraqlı qeydləri var: “Oradan qayıdanda Rəsul Rza bir kitab gətirmişdi. Nazim Hikmət deyirdi ki, R.Zanın əlində bir kitab vardı, sanki, ürəyini gəzdirdirdi. Əta Tərzibaşının “Kərkük xoyrat və maniləri” kitabı idi. Ondan sonra Rəsul müəllim “Uzaq ellərin yaxın töhfələri” adlı doktorluq dissertasiyasına bərabər bir əsər yazdı. O, İraqda da çap olundu. Sonra Azərbaycanda sərbəst şeirin əsasını qoyan Rəsul Rza İraq-türkman xoyratlarının təsiri ilə folklor qayıtdı. 1964-cü ildə onun “Aşıq Yanıqlının bayatıları” kitabı çıxdı. Bundan sonra, 1980-ci ildə “Yaralı Kərkükün xoyrat və maniləri” çıxdı. Burada görün, kərkük xoyratlarından istifadə edərək Rəsul Rza nə yazmışdır:

**Bağdaddan karvan gəlir,
Dərdli, pərişan gəlir.
Kimlər qurban kəsilib
Sularım al-qan gəlir?**

Budur xoyratların təsiri”.

Şəmsəddin Kuzəçi əlavə olaraq dedi:

– 1969-cu ildə Bağdadda çap olunan “Qardaşlıq” jurnalında 6 ay “Uzaq ellərin yaxın töhfələri” məqaləsi çap olunub. Sonrakı dövrlərdə Əbdüləlif Bəndəroğlu və Mustafa Ziya oraya gədən qonaqları qarşılayan, bütün əziyyəti öz çiyinlərində daşıyan adamlar idi. Bəndəroğlu İraqın Mədəniyyət Nazirliyində çalışıb, Azərbaycan haqqında 10-dan artıq kitab çap edilib. Bunlardan biri Qəzənfer Paşayevin 1995-ci ildə çap olunan “İraq-türkman folkloru” kitabıdır. Həmçinin, 1996-cı ildə “Altı il Dəclə Fərat sahillərində” kitabı öz tərcüməsində ərəb dilində nəşr olunub.

Bu gün həmin əsərləri gənclər üçün yenidən “cücərtmək” lazımdır. Gənclərin yeni toxumlar əkməsi vacibdir. Vaxtilə böyük ədiblərimiz Kərkük ədəbiyyatına,